

Toidu käitlemise ja -ohutuse erijuhis

Downloaded 26.10.2026

Viimati uuendatud 16.09.2026

Sisukord

Sissejuhatus	3
Üldine toimepidevus toiduohutuse võtmes	3
Taimekasvatuse erijuhis	5
<i>Soovitused taimekasvatajale</i>	5
Loomakasvatuse erijuhis	7
<i>Ümberpaigutuse kontseptsioon</i>	11
<i>Taudide ärahoidmine, bioturvalisus, tauditõrje</i>	12
Söödakäitleja erijuhis	13
<i>Soovitused söödakäitlejale</i>	13
Toidukäitleja erijuhis	14
<i>Soovitused toidukäitlejale</i>	15
<i>Tapmine lihaks</i>	17
Laboriteenuse toimepidevus	19
<i>Soovitused laboriteenuse pakkujale</i>	19

Sissejuhatus

Toidu käitlemise ja -ohutuse erijuhis on suunisdokument taime- ja loomakasvatajatele ning toidu- ja söödakäitlejatele ning laboriteenuse pakkujatele. Erijuhises tuuakse välja üldised põhimõtted, et tagada inimese esmane tervise kaitse ning loomadele põhjendamatute kannatuste vältimine.

Sõjalise eskalatsiooni olukorras on elanike toiduga varustamiseks oluline tagada ettevõtete toimepidevus kogu tarneahelas. Toidu tarneahela ettevõtete toimepidevust mõjutavaks oluliseks riskiks on võime hoida toiduohutus tasemel, kus üks kriis ei tekita teist rahvatervist ohustavat või loomataudi puhkemisest tekkivat kriisi.

Juhise eesmärk on anda ettevõtjatele suunised mõtlemaks läbi oma võimed ja võimelüngad toiduohutuse, sh söödaohutuse, taimekasvatuse, loomade heaolu tagamise võtmes juba rahuajal enne riigikaitselist kriisiolukorda (enne sõda), et neid omakorda rakendada sõjaseisukorra väljakuulutamisel.

Erijuhised on ajas täienevad, sh sektori tagasisidest lähtuvalt.

Riigikaitselisi faase iseloomustavad järgmised olukorrad:

Tavaolukorras kehtivad õigusaktid ja toiduohutuse, sh söödaohutuse riskide maandamise põhimõtted tarbija tervise ja huvide kaitseks ning loomade tervise ja heaoluks. Siin on peamine rõhk tegevustel, mis aitavad tõsta tarneahela valmidust võimalikuks kriisiolukorra tekkeks ja sõjaliseks eskalatsiooniks.

Laiaulatusliku tahtliku **hübriidründe** olukorras võivad esineda rasked häired, mis võivad mõjutada ühiskonna toimimist ja toidu tarneahela stabiilsust. Sellisteks nähtudeks võivad olla kriitilise taristu, sealhulgas elektri-, side- või kütusevarustuse katkemine, rahutused, suurenenud rändesurve piiril, sabotaažist tekitatud plahvatused, laiaulatuslikud küberrünnakud, vale- ja väärinfo (sh toiduohutuse alane) levik või muud sarnased sündmused. Toidutootmine ja -käitlemine toimub olemasolevate tootmisvõimekuste ja tarneahela võimaluste piires. Olukorda iseloomustavad suurenenud surve sisenditele, varudele ja logistikale ning vajadus säilitada toidu varustuskindlus ja -ohutus muutunud oludes. Käitlemisel püsitakse olemasoleva tootmise raamides, raskuspunkt on sisendite ja varude kogumisel ja logistika säilitamisel.

Sõjategevuse olukord tähendab osalise või täieliku sõjategevuse algust Eesti territooriumil. Sellises olukorras mõjutavad toidu tootmist, töötlemist, transporti jm võimalikud katkestused taristus, sisendites ja logistikas, ebapiisav tööjõud jms. Olukorras on keskne rahva tervise kaitse ning tervise-, taime- ja loomatervise kriiside vältimine.

Üldine toimepidevus toiduohutuse võtmes

Tõhusa kriisivalmiduse, ettevõtte võime tegevust kriisis jätkata ja elanikkonna toiduga varustatuse tagamiseks on ettevõtjal oluline hinnata ja kavandada lahendused ohjamaks toiduohutuse riske ka sõjalises eskalatsioonis ning koostada enda jaoks **toimepidevuse plaan**. Toimepidevuse plaan peab arvestama ka ajalist perspektiivi erinevates olukordades (72h, 2 nädalat ja pikem aeg).

Toimepidevuse kriitiline ressurss

Toiduohutus on toidujulgeoleku oluline osa, kuid selle eelduseks on taristu toimivus koos toimivate tarneahelatega.

Sõjalises eskalatsioonis on oluline jätkata tootmist võimalikult pikaajaliselt. Peamised esilekerkivad võimalüngad võivad olla seotud kriitiliste ressurssidega nagu energia (elekter, kütus), vee, tööjõu, tehnika, sh veovahendite toimimise ja kättesaadavusega.

Lähtuvalt piiratud ressurssidest on oluline tootmise profiili ümbervaatamine lähtudes põhimõttest - **keerukalt lihtsamale**. Eesmärk on tagada eelkõige köögivilja, värsket liha, munade ja piima ning neist valmistatud pikema säilivusajaga ja/või toatemperatuuril hoiustavate toodete tarbijani jõudmine.

Võib osutada oluliseks neid teemasid arutada ka oma tarnijate ja hankijatega. Kui müüd otse jaevõrku, siis ka jaekaubandusega tagamaks kehtivate lepingute ja kokkulepete paindlikkust.

Toimepidevuse kriitsiline ressurss	Soovitus
elekter	Hinda vastavalt oma ettevõtte iseloomule kriitilised etapid, mis vajavad elektrit, nagu näiteks külma- ja kuumaahel, söötmisliinid, ventilatsioon jms ning loo varusüsteemid, näiteks generaatorite abil.
kütus	Hinda kütuse kulu ja varu vajadus ettevõtte kriitiliste etappide toimimiseks (nt generaatorite ja tehnika töös hoidmine). Soovituslik on omada vähemalt paari nädala tegevusvaru.
tööjõud	Hinda tööjõu vajadus lähtuvalt muutuvast olukorrast (nt inimeste lahkumine ohutumatesse piirkondadesse või sõjaväekohustus) ja korralda võimalikud asendused. Kaitseväekohuslasest töötajad saavad oma kohustuse olemasolu vaadata lehelt kaitseväeteenistus.ee

tehnika	Hinda ettevõtte seisukohast kriitilise tähtsusega tehnika ja nende varuosade vajadus ning planeeri selle toimekindlus. Kaardista kriitiline veovahendite vajadus ja planeeri nende kasutus. Arvesta ka kas ja millises mahus veovahendid lähevad sõjaliselt kasutusse ja millises määras korraldada asendatavus. Vajadusel küsi RKIKilt või liisinguettevõttelt, kes on tehnika omanik või logistikapartnerilt.
vesi	Hinda vastavalt oma ettevõtte iseloomule kriitilised etapid, mis vajavad vett. Koosta kriisiplaan veevarustuse katkemiseks.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Taimekasvatuse erijuhis

Peamine eesmärk on säilitada taimekasvatust võimalikult kaua ja nii laias ulatuses kui võimalik tagades ohutu toidu tootmise.

Põllumajandusliku tootmisena taimekasvatuse puhul tuleb juba tavaolukorras koostada toimepidevuse plaan, kus mõelda läbi erinevad stsenaariumid. Juhuks kui tootmise säilitamine pole võimalik, peab olema plaan saagi säilitamiseks, ladustamiseks väärindamiseks või realiseerimiseks.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Soovitused taimekasvatajale

Faas	Soovitus
------	----------

Tavaolukord

Valmistu sõjaliseks eskalatsiooniks.

- Koosta toimepidevuse plaan, mh:

- mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad taimekasvatust, sh kaardista varustusallikad ja sisendite saadavus (nt häired, sh rahavoogude häired seemnete/seemnekartuli/istikute, taimekaitsevahendite, väetiste, kütuse jms sisendite saamisel), ulatuslikud elektrikatkestused, rahutused jms ning kuidas tagada toimepidevus 2 nädala või pikema aja vaates.

- Selgita välja taimekasvatuses kitsaskohad (nt sisendil ainult üks tarnija, sõltuvus importkaubast vms). Koosta detailne ülevaade kasutatavate sisendite varustusallikatest ning hinda nende jätkusuutlikkust kriisiolukorras. Mõtle läbi, kas on olemasolevatele varustusallikatele alternatiive, kust oleks veel võimalik vajalikku sisendit saada ning millised oleks tarnetingimused ja -ajad.

- Leia alternatiivina ka väiksemaid, kohalikke tarnijaid/ostjaid. Loo kohalike tootjatega võrgustik, mis võimaldaks vajadusel sisendeid/saadusi jagada või ümber jaotada.

- Uuri, millised on piirkondlikud võimalused koostööks kriisiolukorras.

- Kaardista toodangu realiseerimise häired (kütuse puudus, ostja kadumine jms).

- Arvesta plaani koostamisel võimalike liikumispiirangute, tööjõupuuduse, turvariskiga.

- Märgista sisendid või tegevused, mille katkemine peatab tootmise/tekitab kiiresti olulise riski rahvatervisele (mükotoksiinid).

- Määra generaatori kasutamise prioriteedid (mis seadmed saavad voolu esimesena ja kui kaua).

- Kui ettevõtte asukoht on kõrgema ohuga piirkonnas (nt piirilähedus), siis otsusta ette kas ja kuidas jätkad taimekasvatusega sõjalise eskaleerumise faasis.

- Valmista ette töötajad kriisiolukorras (rollid, asendajad, koolitus).

- Hinda, kui suured sisendite varud on vajalikud sõjaolukorras seemne/kartuli/köögivilja kasvatamiseks ning võimalusel taga/tekita nende sisendite varud ning võimalusel loo saagi hoiustamise ja väärindamise võimekus.

- Saagi koristamisel vali edasised tegevused sõltuvalt seemnete/kartuli/köögivilja seisundist (nt kas saagikoristus toimub viimasel perioodil). Märg teravili, kartul ja köögivilja ei säili hästi ja neid tuleb enne hoiustamist eelnevalt kuivatada. Vali kuivatusprotsessi pikkus - kas seeme peab jääma idanemisvõimeliseks või läheb toiduks/söödaks. Väldi koristusjärgselt viljakuhila soojenemist, sest see soodustab hallitussente kasvu (mükotoksiinide teket), mida tunneb ka hallituse lõhnana.

- Ladustamisel hoia vilja stabiilses, kuivas ja jahedas keskkonnas.

- Väetiste puudumisel kindlasti järgi põllul mullaviljakuse säilitamiseks viljavaheldust (liblikõieliste põllukultuuride kasvatamine taastab põllul loodusliku väetusfooni).

-

Umbrohu tõrjevahendite ehk herbitsiidide puudusel saab mahepõllumajanduslikult toota ja selleks sobivad Eestis aretatud sordid.

- Mõtle läbi toimepidevuse plaan juhul kui jätkad taimekasvatusega sõjategevuse olukorras:

- mõtle läbi, mis saab taimekasvatusest kui piirkonnas toimub ulatuslik evakuatsioon;

- vaata regulaarselt üle toimepidevuse plaan, hinda varustuskindlust ja ajakohasta vastavalt turuolukorrale;

- hoia võtmetarnijate kontaktid regulaarselt uuendatuna (telefon, e-post, vastutavad isikud) ja vajadusel koosta kriisikontaktide nimekiri.

Hübriidrünne	• Täida ametivõimude korraldusi. • Ole valmis sisendite varude suurendamiseks ja hoiustamiseks. • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmiseks. • Võta kasutusele oma toimepidevuse plaan. • Taga taimekasvatuseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele. • Valmistu sõjategevuseks – vaata kriitiliselt üle toimepidevuse plaan ja ajakohasta.
Sõjategevus	Lahingutegevuse olukorras olud muutuvad väga kiiresti. • Täida ametivõimude korraldusi. • Juhul kui jätkad taimekasvatusega, siis ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutusele võtmiseks.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Loomakasvatuse erijuhis

Peamine eesmärk on säilitada loomakasvatus võimalikult laias ulatuses, kahjustamata seejuures inimeste ja loomade tervist ning heaolu.

Soovitused loomapidajale on raamistik, millest ettevõtte või majapidamine saab lähtuda hinnates asjakohasust vastavalt oma loomapidamise iseloomule ja vajadustele.

Ettevõtetes ja majapidamistes, kus peetakse väiksemal arvul põllumajandusliku tootmise või muul eesmärgil loomi on lisaks kohapealse loomapidamisvõimaluste analüüsimisele võimalik teatud juhtudel ka loomade ümberpaigutamine (vt punkt 4.2) ohutumatesse piirkondadesse. Eraldi rõhuasetusena on oluline, et sõjalistegevuse olukorras ei tekiks lisaks loomataudi puhkemisest tulenev kriis (vt punkt 4.3). Plaani tegemisel arvesta toiduohutuse ja loomade heaolu tagamise kriitiliste vajadustega sõltuvalt tootmise iseloomust.

**Põllumajandusloomad ja -
linnud**

Kirjelda tegevused ajavaates:

0–24 h: ohutus, elu- ja heaolukriitilised toimingud, kiire stabiliseerimine.

24–72 h: töökorralduse ümberseadmine, varude täiendamine/jaotus, alternatiivsed lahendused.

3–14 päeva: ümberprofileerimine, loomade arvu otsused, pika häire töörežiim.

- Sisendite häired (sööt, energia, varuosad, ravimid).
- Toodangu realiseerimise häired (piima äravedu, ostja kadumine).
- Loomade tapmise/realiseerimise võimaluste katkemine.
- Liikumispiirangud, tööjõupuudus, turvarisk.
- Lüpsigraafik ja varuplaan lüpsiks: tööjõud (sh oskusteabe lüngad), seadme rike, elektrikatkestus.
- Generaatori kasutamise prioriteedid.
- Piima jahutus ja säilitamine; piima äravedu (mis siis, kui vedu katkeb).
- Hügieen: lüpsiseadmete pesukeemia, desovahendid, ühekordsed tarvikud.
- Hädaolukorra puhastusrežiim: minimaalne tase, et vältida kvaliteedilangust.
- Karjatamise piirangud ja ligipääs karjamaale. Plaan, kuidas tagada sööt ja vesi, kui karjamaa vahetus/ligipääs on takistatud. Mõtle läbi, kas ja millisesse farmi saad oma loomad paigutada.
- Söödatarne katkestus: alternatiivsed söödatüübid, jaotuse prioritseerimine rühmade kaupa.
- Elektrisõltuvad tehnoloogiad: jootmine, söötmine, sõnniku eemaldus.
- Ventilatsiooni varutoide; häirete ja temperatuuri/niiskuse jälgimise kord.
- Kriitilised piirväärtused (temperatuur, niiskus) ja tegutsemisplaan.
- Ratsioonide kohandamine, et vähendada ülekasvu riski realiseerimisraskuste korral.

Faas

Soovitused loomapidajale

Tavaolukord

- Koosta toimepidevuseplaan vastavalt tootmistüübile (suurtootmine/väiketootmine/hobi) ja looma- ja/või linnuliigile.
- Mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu loomapidamist (nt häired sisendite saamisel, toodangu realiseerimises, loomade tapmise võimalustes). Mis tegevused on olulised 24 h/72 h/2 nädala vaates?
- Koosta nimekiri loomapidamise sisenditest (sööt, vesi, energia/kütus, allapanu, ravimid, deso- ja pesuvahendid, varuosad jne).
- Märgista sisendid, mille tarne katkestus peatab tootmise (nt elekter ventilatsioonile, sööt, vesi, lüpsiseadmete pesukeemia jms). Koosta kirjalik juhend: "kuidas töötada ilma automaatikata", et kõik töötajad oskaksid seadmeid kasutada. Määra generaatori kasutamise prioriteet.
- Hinda olemasolevaid varusid ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks). Määra miinimumvaru (nt päevade/nädalate lõikes).
- Kaardista iga sisendi jaoks: põhitarne ja 1–2 alternatiivset tarnijat ning loo kontakt (nimi, telefon, e-post, veeb/link, tarnepiirkond, tarneajad).
- Loo kontaktide "kiirnimikirj" (tarnijad, veterinaar, elekter/elektrik, generaatori hooldus, veoteenused, piimatööstus/tapamaja/ostja).
- Mõtle läbi tagavarasööt (silopallid-kuidas saad kätte põllult/hein/jõusööt) ja söödaretsepti lihtsustatud variandid, mobiilsete veskite kasutamine.
- Kui loomapidamiskoht on potentsiaalses sõjaolukorras suurema ohu piirkonnas (riigipiiri läheduses), mõtle läbi ja otsusta, kas ja kuidas jätkad loomapidamist edasistes faasides.
- Planeeri stsenaariumid loomapidamise optimeerimiseks või ümberprofileerimiseks.
 - Vähendada loomade arvu, muuta söötmist, lükata edasi/kiirendada realiseerimist.
 - Seada prioriteedid loomagruppide kaupa (keda hoida "kõigepealt elus ja tervena", keda saab kiiremini realiseerida).
- Otsi võimalusi ja tee kokkuleppeid loomade viimiseks vajadusel ohutumatesse piirkondadesse, tee koostööd teiste loomapidajate ja katusorganisatsiooniga.
- Suhtle oma veterinaararstiga ja aruta läbi loomade ravivõimalused.
- Valmista töötajad kriisilukorras ette.

Hübridrünne

- Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan.
- Arvesta, et olud võivad väga kiiresti muutuda.
- Täida ametivõimude korraldusi.
- Optimeeri tootmist (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressurssidega).
- Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele.
- Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele.
- Tee kõik sinust sõltuv, et loomapidamise igapäevased tegevused oleksid inimressursiga kaetud.
- Ära hülga loomi, kuid lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.

Sõjategevus	• Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan. • Juhul kui jätkad loomapidamisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks. • Lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest. • Ära hülga loomi, vajadusel korralda tapmine lihaks või eutaneerimine.
--------------------	--

Faas	Soovitused loomapidajale
Tavaolukord	• Koosta toimepidevuseplaan vastavalt tootmistüübile (suurtootmine/väiketootmine/hobi) ja looma- ja/või linnuliigile. • Mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu loomapidamist (nt häired sisendite saamisel, toodangu realiseerimises, loomade tapmise võimalustes). Mis tegevused on olulised 24 h/72 h/2 nädala vaates? • Koosta nimekiri loomapidamise sisenditest (sööt, vesi, energia/kütus, allapanu, ravimid, deso- ja pesuvahendid, varuosad jne). • Märgista sisendid, mille tarne katkestus peatab tootmise (nt elekter ventilatsioonile, sööt, vesi, lüpsiseadmete pesukeemia jms). Koosta kirjalik juhend: "kuidas töötada ilma automaatikata", et kõik töötajad oskaksid seadmeid kasutada. Määra generaatori kasutamise prioriteet. • Hinda olemasolevaid varusid ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks). Määra miinimumvaru (nt päevade/nädalate lõikes). • Kaardista iga sisendi jaoks: põhitarne ja 1–2 alternatiivset tarnijat ning loo kontakt (nimi, telefon, e-post, veeb/link, tarnepiirkond, tarneajad). • Loo kontaktide "kiirnimikiri" (tarnijad, veterinaar, elekter/elektrik, generaatori hooldus, veeteenused, piimatööstus/tapamaja/ostja). • Mõtle läbi tagavarasööt (silopallid-kuidas saad kätte põllult/hein/jõusööt) ja söödaretsepti lihtsustatud variandid, mobiilsete veskite kasutamine. • Kui loomapidamiskoht on potentsiaalses sõjaolukorras suurema ohu piirkonnas (riigipiiri läheduses), mõtle läbi ja otsusta, kas ja kuidas jätkad loomapidamist edasistes faasides. • Planeeri stsenaariumid loomapidamise optimeerimiseks või ümberprofileerimiseks. - Vähendada loomade arvu, muuta söötmist, lükata edasi/kiirendada realiseerimist. - Seada prioriteedid loomagruppide kaupa (keda hoida "kõigepealt elus ja tervena", keda saab kiiremini realiseerida). • Otsi võimalusi ja tee kokkuleppeid loomade viimiseks vajadusel ohutumatesse piirkondadesse, tee koostööd teiste loomapidajate ja katusorganisatsiooniga. • Suhtle oma veterinaararstiga ja aruta läbi loomade ravivõimalused. • Valmista töötajad kriisilukorraks ette.

Hübriidrünne	• Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan. • Arvesta, et olud võivad väga kiiresti muutuda. • Täida ametivõimude korraldusi. • Optimeeri tootmist (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressursidega). • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele. • Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele. • Tee kõik sinust sõltuv, et loomapidamise igapäevased tegevused oleksid inimressursiga kaetud. • Ära hülga loomi, kuid lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.
Sõjategevus	• Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan. • Juhul kui jätkad loomapidamisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks. • Lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest. • Ära hülga loomi, vajadusel korralda tapmine lihaks või eutaneerimine.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Ümberpaigutuse kontseptsioon

Eesmärgiks on korraldada loomapidamine kriisitingimustes nii, et looma põhivajadused söödale, veele ja hooldusele oleksid rahuldatud ning välditavad kannatused ära hoitud.

Põllumajanduslikus suurtootmises ei ole loomade ümberpaigutamine, sh evakueerimine tulenevalt tootmise iseloomust üldjuhul rakendatav. Väiksemate tootmisüksuste, kõrge aretusväärtusega loomade ning muul kui tootmise eesmärgil peetavate isendite ümberpaigutamiseks kriisiolukorras on vajalik vastava kriisiplaani olemasolu ettevõttes või majapidamises ja ressursid reageerimiseks olukorra põhiselt. Loomade evakueerimine on üks lahendustest otsese ohu olukorras (tulekahju, sõjaline tabamus jms).

Evakuatsiooniplaan on loomapidaja toimepidevusplaani osa, mis tuleb koostada tavaolukorras. Otsuse tegemise aluseks selle valiku kasuks on kokkulepped teise loomapidamiskoha ja transpordi osas, sisendite tagamine jne. Sõjaolukorras on transpordivahendid ja teatud osa tööjõust seotud sõjaväekohustusega, palju inimesi tegeleb inimeste evakuatsiooni ja muude elutähtsate teenuste tagamisega.

Kas loomi on üldse võimalik ümber paigutada, sõltub vabade loomakohtade arvust, saadaolevast tööjõust ja loomasööda kättesaadavusest. Eelduseks on loomapidamishoonete omanike huvi hoonete ennetavaks korrastamiseks ja esmavajaduste tagamise korraldamiseks ning sobiva tööjõu kaasamise võimekus. Kui sinu farmis on võimalik majutada kriisiolukorras teisi loomi, siis palun mõtle see sisuliselt läbi.

Faas	Soovitused loomapidajale
Tavaolukord	• Tee eeltööna kindlaks võimalikud kohad, kuhu loomi evakueerida otsese ohu korral (kogumispunktid, lähimad laudad ja varjualused või muud sobilikud rajatised). • Mõtle läbi loomade evakueerimisteed ja veo lahendused ohupiirkonnast kaugemal asuvasse teise ettevõttesse või rajatisse loomade ümberpaigutamisel. • Taga, et kõik loomad oleks märgistatud (kõrvamärgid, mikrokiibid jm nõuetekohane märgistus) ja hoia arvestus, sh ravialane arvestus ajakohane. Mõtle läbi alternatiivne märgisüsteem oma loomadele järgnevateks faasideks, kui sul ei ole võimalik kõrvamärke või mikrokiipe saada. • Mõtle läbi ja eralda oma loomadele 3–7 päeva vee ja sööda varu (veekindlas pakendis) ning loomade ajamiseks vajalikud fikseerimis ja ajamisvahendid. • Harjuta loomi jooksvalt suunatud ajamise ja veovahendile laadimisega, et kriisiolukorras vältida loomade kõrget stressi. • Koosta nimekiri vajalike kontaktidega (loomaarst, naabrid, vedajad, töötajad) ja hoia seda veekindlalalt lihtsalt ligipääsetavas kohas.
Hübriidrünn	• Ära jää loomade ümberpaigutamisega ootama viimast hetke. Kui on olemas võimalus loom viia ohutumasse piirkonda, siis tee seda. • Hoia loomade ümberpaigutamiseks vajalik varustus ajakohane, sh sööt, vajalikud ravimid ja veovahendite kütuse varu. • Hoia loomadega seotud dokumentatsioon ajakohane ja kasutusvalmis.
Sõjategevus	• Otsese ohu korral kaalu, kas loomadel on ohutum viibida mujal kui kinnises rajatises, näiteks avatud karjamaal. • Hoia võimalusel loomadele vaba võimalus ruumist väljuda. • Hoia vähemalt 72 tunni vee ja sööda varusid, millede kasutuselevõtuks ei ole vaja elektrit. • Märgista loomade rajatis sildiga, kus on näha selles asuvate loomade liik ja arv, et võimalikke päästjaid informeerida.

Taudide ärahoidmine, bioturvalisus, tauditõrje

Eesmärk on vältida olukorda, kus sõjaline kriis tekitab täiendava loomataudi puhkemisest tekkiva kriisi.

Jätka bioturvalisuse nõuete täitmist, kontrolli üle oma nõrgad kohad ja tegele nende likvideerimisega. Jätka koostööd PTA-ga ja veterinaaridega.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Söödakäitleja erijuhis

Söödakäitleja on füüsiline või juriidiline isik, kes tegeleb sööda tootmise, segamise, töötlemise, ladustamise, veo või turustamisega, sh impordi ja ekspordiga.

Eesmärk on tagada võimalikult pikaajaline tootmisvõimekus ja loomade ohutu söödaga varustatus.

Tavaolukorras tuleks valmistuda erinevateks kriisi olukordadeks ja mõelda läbi erinevad kriisi stsenaariumid, mh millistes minimaalsetes tingimustes on kriisi olukorras võimalik tegevusega jätkata ja millal tegevus lõpetatakse.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Soovitused söodakäitlejale

Faas	Soovitus
------	----------

Tavaolukord	Valmistu sõjaliseks eskalatsiooniks. • Koosta toimepidevusplaan, mh - mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu söödakäitlemist (nt häired sisendite saamisel, suure ulatusega rahutused, liikumispiirangud jmt) ja kuidas tagada toimepidevus 72h, 2 nädala ja pikema aja vaates. - millistest sisenditest sõltub Sinu söödakäitlemine kõige enam ja millised oleksid alternatiivid söödakäitlemise häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks), sh sööda alternatiivsed koostised, tarneahela toimivus. - hinda, kuidas mõjutavad kriitiliste ressursside (elekter, kütus, vesi, tehnika, tööjõud) häired või puudus käitlemist ning millised on siin alternatiivsed lahendused, sh ka jäätmekäitlusega seonduv, valmistoodangu vedu loomapidajatele või edasimüüjatele, infosüsteemide ja automaatikasüsteemide toimimine jmt. - hinda, kui suuri varusid vajad kriisi olukorras tootmiseks ning juhul kui varud puuduvad või praegused varud on väiksemad, siis tekita esmatähtsate sisendite varud, sh valmistoodangu alternatiivne ladustamine. - kuidas tagada söödaohutus ja võimalik kontroll (nt kiirtestide kasutamine). - valmista ette töötajad kriisiolukorraks (rollid, asendused), mh kaardista toimepidevuse seisukohast võtmeisikud ja mõtle läbi nende asendused. • Mõtle läbi toimepidevusplaan, juhul kui jätkad potentsiaalselt käitlemist sõjategevuse olukorras - mõtle, mis saab söödakäitlemisest, kui piirkonnas toimub ulatuslik evakuatsioon. - mõtle läbi, kuidas mõjutab sõjategevuse olukord söödakäitlemist (sisendid, kriitilised ressursid jmt) ning optimeeri tootmist (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressurssidega). • Loo võrgustik mis võimaldab vajadusel varusid või toodangut jagada või ümberjaotada.
Hübriidrünn	• Täida ametivõimude korraldusi. • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele. • Võta kasutusele oma toimepidevusplaan. • Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele. • Valmistu sõjategevuse olukorraks – vaata üle toimepidevusplaan.
Sõjategevus	Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Juhul kui jätkad käitlemisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele.

Toidukäitleja erijuhis

Peamine eesmärk on säilitada **sõjalises eskalatsioonis** toidu käitlemine ja toidu kättesaadavus võimalikult kaua tagades seajuures, et **toit on ohutu**.

Toiduahela (tootmine–töötlemine–ladustamine–transport–jaemüük/toitlustus) puhul ei ole olukorra eskaleerumisel võimalik tegevust alati kiiresti ümber korraldada ilma toiduohutuse ja varustuskindluse riskita. Seetõttu tuleb juba tavaolukorras koostada toimepidevuse plaan, kus on läbi mõeldud erinevad stsenaariumid. Juhuks kui tavapärane toimimine ei ole võimalik, peab olema plaan käitlemise jätkamiseks või lõpetamiseks.

Toidu käitlemine on toidu tootmise-, töötlemise- ja turustamise kõik etapid, kaasa arvatud import, alates toidu esmatootmisest kuni selle hoiustamise, transpordi, müügi või lõpptarbijale tarnimiseni.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Soovitused toidukäitlejale

Faas	Soovitused
------	------------

Tavaolukord

Valmistu sõjaliseks eskalatsiooniks.

- Koosta toimepidevusplaan hübrüidründe olukorraks.

- Mõtle läbi, kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu toidukäitlemist (nt häired sisendite saamisel, suure ulatused elektrikatkestused, rahutused jms) ning kuidas tagada toimepidevus 72h, 2 nädala ja pikema aja vaates, näiteks:

- tootmisel on soovituslik püsida senise toidukäitlemise valdkonnapiirides ning vajadusel kitsendada sortimenti, sest sel juhul on toiduohutust tagavad protsessid juba eelnevalt hinnatud ja riskid maandatud. Tegevuse kitsendamisel kriisi olukorras ei ole enesekontrolliplaani muutmine ajakriitiline.

- soovituslik on toota vähem ressursi nõudvaid tooteid (ja võimalusel nende tootmismahu suurendamine), et viia tooted turule sh tekitada laovarud ja kaaluda lisaladustamise võimalusi.

- eelistatud on kauasäilivad ja eritemperatuuri mittenõudvad tooted, mis on tarbija jaoks kohe tarbitavad või vähese lisaressursiga valmistatavad ja hoiustatavad, sest sõjalises eskalatsioonis võivad elanikkonna toidu säilitamise ja valmistamise tingimused olla piiratud.

-

jäätmetekäitus kriisi hilisemates etappides kui teenusepakkuja töö on häiritud või teenust ei osutata.

- Mõtle läbi, millistest kriitilistest ressurssidest (elekter, tehnika, kütus, vesi, tööjõud) sõltub Sinu toidukäitlemine kõige enam ja millised oleksid alternatiivid sh varud või asendused, nende häirete korral.

- Mõtle läbi, millistest sisenditest sõltub Sinu toidukäitlemine kõige enam ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks) sh toidu alternatiivsed koostisosad ja nende kättesaadavus (nt tarnetingimused, aeg jne), näiteks:

- tootmisspetsiifilised sisendid nagu tooraine sh abained ja lisained, kestad, pakendid, puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, kaitseriietused jms;

- varude ladustamisvõimalused, sh lisaladustamisvõimalused juhaks kui tootmisvõimsust ajutiselt suurendatakse teatud toodete puhul;

- kohalike või väikeettevõtete potentsiaalsete tarnijatena kasutamine.

- Mõtle läbi, kuidas tagada käitlemisvõimsus ja -tingimused. Mõtle läbi näiteks järgmised aspektid:

- kuidas garanteerid head hügieenitingimused. **Hea hügieenitava järgimine on prioriteet, et vältida terviseriske**, sest meditsiiniline abi elanikkonnale võib olla piiratud;

- sõltuvalt oma tegevusvaldkonnast planeeri kuidas tagada külmaahela katkematus võimalike ulatuslike elektrikatkestuste ja/või logistika muudatuste korral. Külmaahela katkemisel võib toit kiirelt rikneda. Sügavkülmutatud toodete sulamisel ei tohi neid uuesti külmutada, vaid need tuleb suunata kiireks realiseerimiseks (nt kuumtöötamise või muu töötamise läbi toodeteks valmistamine, annetamine supiköökidesse vms);

- sõltuvalt oma tegevusvaldkonnast kuidas tagada kuumtöötamisvõimalused;

- kuidas veendud toiduohutuses, kui tavapärane laboriteenus ei pruugi enam olla kättesaadav (nt transpordi takistuste või labori mittetoimimise tõttu). Kaalu toidu analüüside või kiirtestide tegemise omavõimekuse loomist või olemasoleva võimekuse tõstmist või alternatiivseid meetmeid toiduohutuse tagamiseks;

- mis on võimalikud pakendite ja märgistuste alternatiivid. Võib tekkida vajadus pakendite asendamiseks ja lisakleebiste kasutamiseks, et kindlustada tarbijatele tervise seisukohast oluline info (allergeenid, kiiresti riknevate toitude säilimisajad);

- kaardista käitlemise seiskohalt võtmeisikud ja nende võimalik asendamine.

- Valmista ette töötajad kriisilukorraks (rollid, asendajad, koolitus).

- Hinda toimepidevuse plaani arvestades võimalikke olusid sõjategevuse olukorras ja täiendada seda vajadusel. Näiteks:

- Kui käitlemiskoht on potentsiaalselt suuremas ohu piirkonnas, mõtle läbi ja otsusta, kas ja kuidas jätkad.

- Mõtle läbi, mis saab kui piirkonnas toimub ulatuslik evakuatsioon. Juhul kui jätkad potentsiaalselt tegevust, siis mõtle läbi, kuidas sõjaline konflikt mõjutab sinu tegevust. Optimeeri oma tegevust (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressurssidega).

- Hoida toimepidevuse plaan ajakohasena.

- Loo võrgustik mis võimaldab vajadusel varusid või toodangut jagada või ümberjaotada.

Hübriidrünn	• Täida ametivõimude korraldusi. • Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan. • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmiseks. • Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele. • Valmistu sõjategevuse olukorraks – vaata kriitiliselt üle toimepidevuseplaan.
Sõjategevus	Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Juhul kui jätkad käitlemisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmiseks.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Tapmine lihaks

Faas	Soovitus
-------------	-----------------

Tavaolukord	Valmistu sõjaliseks eskalatsiooniks. • Koosta toimepidevusplaan, mh - mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad tapamaja tegevust (nt häired sisendite saamisel, suure ulatusega rahutused, liikumispiirangud jmt), sh loomade tapavajaduse kasv (loomapidajad vähendavad loomade arvukust) ja kuidas tagada toimepidevus 72h, 2 nädala ja pikema aja vaates. - millistest sisenditest sõltub tapamaja tegevus kõige enam ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks), sh tarneahela toimivus. - hinda, kuidas mõjutavad kriitiliste ressursside (elekter, kütus, vesi, tehnika, tööjõud) häired või puudus käitlemist ning millised on siin alternatiivsed lahendused, sh ka jäätmekäitlusega seonduv, infosüsteemide ja automaatikasüsteemide toimimine jmt. - hinda, kui suuri varusid vajad tegutsemiseks ning juhul kui varud puuduvad või praegused varud on väiksemad, siis tekita esmatähtsate sisendite varud. - hinda ootetarandiku mahutuvust ja võimalusi seda suurendada, kui loomade tapavajadus kasvab, sh mõtle läbi ka loomade söötmine ja söödavarud. - hinda rümpade jahutamisevõimalusi kui loomade tapavajadus kasvab ja planeeri võimalikud alternatiivsed jahutamislahendused; kaalu lihalõikuse loomise võimalusi - kuidas tagada toiduohutus ja võimalik kontroll. - valmista ette töötajad kriisilukorraks (rollid, asendused), mh kaardista toimepidevuse seisukohast võtmeisikud ja mõtle läbi nende asendused ning koolitused. • Mõtle läbi toimepidevusplaan, juhul kui jätkad potentsiaalselt tegevust sõjategevuse olukorras - mõtle, mis saab tegevusest siis, kui piirkonnas toimub ulatuslik evakuatsioon. - juhul kui jätkad potentsiaalselt tegevust, siis mõtle läbi, kuidas mõjutab sõjaline konflikt tapamaja tegevust ning optimeeri oma tegevust (vähenda, arvesta piiratud ressurssidega, suurenenud nõudlusega).
Hübriidrünn	• Täida ametivõimude korraldusi. • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele. • Võta kasutusele oma toimepidevusplaan. • Taga tegevuseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele • Arvesta, et vajalike sisendite kättesaadavus võib katkeda või olla piiratud • Valmistu sõjategevuse olukorraks – vaata üle toimepidevusplaan
Sõjategevus	Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Juhul kui jätkad tegevusega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele. • Arvesta, et vajalike sisendite kättesaadavus võib katkeda või olla piiratud.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Laboriteenuse toimepidevus

Peamine eesmärk on säilitada laboriteenuse kättesaadavus eeskätt hübriidründe olukorraks, et toetada ohutu toidu käitlemist.

Tavaolukorras tuleks valmistuda erinevateks olukordadeks ja mõelda läbi erinevad stsenaariumid, mh millistes minimaalsetes tingimustes on võimalik tegevusega jätkata ja millal tegevus lõpetatakse.

Viimati uuendatud 16.09.2026

Soovitused laboriteenuse pakkujale

Faas	Soovitus
------	----------

Tavaolukord	Valmistu sõjaliseks eskalatsiooniks. • Koosta toimepidevusplaan, mh: - mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad laboriteenuse osutamist (nt häired sisendite saamisel, suure ulatusega rahutused, liikumispiirangud jmt) ja kuidas tagada toimepidevus 72h, 2 nädala ja pikema aja vaates. - prioriseeri osutatavad teenused tegevuse optimeerimiseks erinevates olukordades. - hinda, millistest sisenditest sõltub teenuse osutamise kõige enam ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks – tarvikud, reagentid, töövahendid, isikukaitsevahendid, desinfitseerimisvahendid jmt) ning alternatiivide kättesaadavus. - hinda, kuidas mõjutavad kriitiliste ressursside (elekter, kütus, vesi, tehnika, tööjõud) häired või puudus tegevust ning millised on siin alternatiivsed lahendused, sh jäätmekäitlusega seonduv. - hinda, kui suured varud on vajalikud teenuse osutamiseks ning taga või tekita esmatähtsate sisendite varud - mõtle läbi ka muid tegevust mõjutavaid aspekte nagu näiteks proovide säilitamise tingimused, proovide transport laborisse, infosüsteemide häireid, võimalus kasutada varuseadet või suunata analüüs teise laborisse jmt. - valmistada ette töötajad kriisilukorraks (rollid, asendused), mh kaardista toimepidevuse seisukohast võtmeisikud ja mõtle läbi nende asendused. • Mõtle läbi toimepidevusplaan, juhul kui jätkad potentsiaalselt teenuse osutamist sõjategevuse olukorras. • Taga võimekus kiirtestide kasutusele võtuks.
Hübriidrünn	• Täida ametivõimude korraldusi. • Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele. • Võta kasutusele oma toimepidevusplaan. • Taga esmatähtsusega sisendite varud teenuse osutamiseks. • Valmistu sõjategevuse olukorraks ja vaata üle toimepidevusplaan; sh taga võimekus kiirtestide kasutusele võtuks.
Sõjategevus	Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad. • Täida ametivõimude korraldusi. • Juhul kui jätkad tegevusega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele.